

БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ І ВІРОБІВ ПРОМИСЛІВІСТЬ

— промисловість, яка охоплює низку галузей, що спеціалізуються на виготовленні будівельних матеріалів і виробів для всіх видів будівництва. За екон. визначенням продукція Б. м. і в. п. належить до вироб. засобів виробництва (група А) і є найважливішою частиною матер.-тех. бази нар. господарства. Виготовлення буд. матеріалів і виробів з них організоване в різних галузях промисловості. Безпосередньо в системі вироб. бази будівництва зосереджено виробництво цементу, бетон. і розчинних сумішей, асфальтобетону, азбестоцемент. виробів, металоконструкцій, стінових матеріалів, м'якої покрівлі, кераміки, теплоізоляц. матеріалів, скла, виробів сан. техніки та ін. Значна частина матеріалів і виробів, які використовуються в буд-ві, виготовляється в лісовій, паперовій, деревооброб., металург., хім. галузях промисловості. Витрати на їх виробництво становлять більш як половину заг. вартості буд.-монтаж. робіт і третину капіталовкладень у нар. госп-во. Видобуток і підготовка сировини для буд. матеріалів і виробів — одне з найбільш матеріаломістких вироб-в. Сировиною для них можуть бути природні, штучні, мінерал. та органічні компоненти. Штучна сировина — відходи виробництва та спеціально отримана сировина. Мінеральна природна сировина поділяється на вивержені або магмат. (первинні) породи, осадові (вторинні) та метаморфічні (видозмінені) породи; вони можуть бути у вигляді моноліту, каменю, щебеню або піску. В результаті мех. обробки моноліту (граніт, сієніт, діорит, базальт тощо) можуть бути отримані колоті бутовий камінь, шашка, пиляні блоки, плити та штучні вироби різного ступеня обробки, а також щебінь та висівки (як заповнювачі для бетонів). Осадові породи застосовують для виготовлення мінерал. в'язких речовин (вапно, гіпс в'язкий, портландцемент тощо). В результаті терміч. обробки окремих порід або суміші мінерал. сировини отримують скло та вироби з нього, мінерал. вату, теплоізоляц. матеріали, керамічні вироби. Органічна природна сировина — це, переважно, деревина. З неї виготовляють брус, дошку, обапіл, паркетні, столярні вироби, а з відходів (стружка, тирса) — деревостружкові та деревоволокнисті плити. Штучну мінерал. сировину, отриману з відходів (шлаки, золи, шлами тощо), застосовують у виробництві кераміки, скла, цементів, бетонів, буд. розчинів, теплоізоляц. матеріалів. Спеціально підготовлену штучну сировину (напівфабрикати) — гранулят скла, фрита, шамот, полімери — застосовують для виробництва полімер., оздоблювал. матеріалів, лаків, фарб. Сировиною для буд. матеріалів і виробів можуть бути відходи від осн.

виробництва (гіпс, азбестоцементні відходи, термопласт. полімери тощо). Органічні відходи виробництва полімер. матеріалів також є сировиною буд. матеріалів. Б. м. і в. п. має важливе значення для індустріалізації будівництва, зниження його вартості, заощадження металу й деревини, підвищення ефективності капіталовкладень у нар. госп-во.

Окремі види буд. матеріалів (цегла, черепиця, труби, вапно, гіпс, керамічні блоки) відомі здавна. Випалювані буд. матеріали застосовували в Київ. Русі. Поява у 19 ст. портландцементу зумовила виробництво та застосування в буд-ві бетону й залізобетону. Б. м. і в. п. на поч. 20 ст. мала низький рівень техніки, невеликі обсяги виробництва, обмежений асортимент матеріалів, підприємства були нерівномірно розміщені. 1913 в Україні вироблено 0,3 млн т цементу, 0,6 млрд шт. цегли, 5,4 млн м² м'якої покрівлі, 1 млн м² віконного скла. Перші пром. підприємства в Україні з виготовлення буд. матеріалів і виробів — Харків. завод метлаських плиток (засн. 1854), Амвросіївський (1896), Здолбунівський (1898) цементні заводи, Костянтинівський скляозавод (1896). У 1913 в Україні налічувалося бл. 500 підприємств з виробництва буд. матеріалів і виробів, більшість яких були дрібними кустарними, з примітивним устаткуванням і переважно сезонним характером роботи. За роки рад. влади значно збільшилося виробництво цементу, азбестоцемент. листів і труб, буд. цегли, вікон. скла, а також ефектив. матеріалів і виробів: швидкотвердого, декоративного та ін. видів спец. цементів, великорозмір. хвилястих і плоских азбестоцемент. листів, склоруберойду, кольорових кераміч. плиток, фарфорових сан.-тех. виробів, склоблоків, тепло- та звукоізоляц. матеріалів, виробів із полімерної сировини тощо. Сталися зміни і в структурі продукції Б. м. і в. п. Збільшилася питома вага великорозмір. виробів у виробництві стінових матеріалів, зросло виробництво високоэффектив. виробів з мінерал. вати на синтетичному в'язучому, твердих плит, легких обгороджувал. конструкцій тощо. У 1930-40-х рр. споруджено Дніпродзержин. і Єнакіївський цементні заводи, Артемівський завод з виробництва кераміч. труб та ін. Особливого розвитку набула Б. м. і в. п. у післявоєн. час, її темпи значно випереджали заг. темпи зростання промисловості, відповідно зросли обсяги буд.-монтаж. робіт. В усіх обл. України було збудовано нові потужні високо механізовані підприємства: Новоамвросіївський, Миколаївський (Львів. обл.), Новоздолбунів., Балаклійський, Криворіз., Ольшанський, Кам'янець-Поділ. цементні заводи, Київ. комбінат азбестоцемент. виробів, Львів. завод тех. скла, Запоріж., Білоцерків., Ждановський і Донец. заводи

теплоізоляц. матеріалів.

За останні роки в буд. комплексі України відбулися істотні структурні зміни. Перехід нар. господарства до ринк. умов і форм господарювання без усебічного обґрунтування дещо негативно позначився на вироб. діяльності всієї галузі. Структура буд. комплексу стала неоднорідною. Багато буд., проектних та наук. організацій почали працювати як орендні та акціонерні колективи. Потужності з виробництва традиц. буд. матеріалів та виробів в Україні (цемент, шифер, збірний залізобетон, м'яка покрівля, скло, сан.-тех. вироби тощо) загалом задовольняють потреби капітал. будівництва. Однак недостатньо уваги приділяється вдосконаленню виробництва новітніх буд. матеріалів, які широко використовуються в буд. практиці за кордоном. Це теплоефективні стінові матеріали: вироби з ніздрюватого бетону, тришарові залізобетонні панелі, сучасні керамічні вироби. Не вистачає потужностей для виробництва мастик, клеїв, пластифікаторів, мала

частка високоякісної продукції в добротній упаковці.

Першочерговим завданням, поряд із модернізацією більшості потужностей з виробництва традиц. видів продукції, є створення нових підприємств з випуску виробів для індивідуал. житлового будівництва. За умов ринк. економіки, різкого спаду попиту й виробництва для України є актуальним створення і розширення виробництва ефектив. малоенергоємних буд. матеріалів і виробів з місц. сировини та відходів виробництва.

Рекомендована література

1. Болдырев А. С., Добужанский В. И., Рекитар Я. А. Технический прогресс в промышленности строительных материалов. Москва, 1980;
2. Кривенко П. В., Барановський В. Б., Безсмертний М. П. та ін. Будівельні матеріали. К., 1993.

П. В. Кривенко, О. А. Братко, Л. О. Шейнич

Бібліографічний опис:

Будівельних матеріалів і виробів промисловість / П. В. Кривенко, О. А. Братко, Л. О. Шейнич // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2004. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-36522>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).